

Гендерна рівність в органах публічної влади України: історичний досвід

Курс: «Гендерна рівність в органах публічної влади: історичний
досвід та сучасність»

к.і.н., доцентка, І.В. Савченко

Жіночий рух України XIX- поч. XX ст.: та роль у відстоювання жінками своїх прав

Жіночий рух Наддніпрянської України за півстоліття (1860-1917 рр.) пройшов чотири етапи свого розвитку.

Перший емансипаційний етап охоплював кін. 50-поч.60-хрр. - 90-тіроки XIX століття - період становлення жіночого руху.

Під впливом ідей про рівність статей та в результаті соціально-економічних перетворень формувалися демократичні норми та цінності, які стали підґрунтям для створення перших жіночих товариств.

- Жіночі товариства першого періоду головну увагу приділяли:
  - а) благодійності, яка здійснювалася по відношенню як до всього народу, так і до жінок;
  - б) просвіті жінок, навчанню їх грамоті;
  - в) боротьбі жінок за право на середню та вищу освіту.

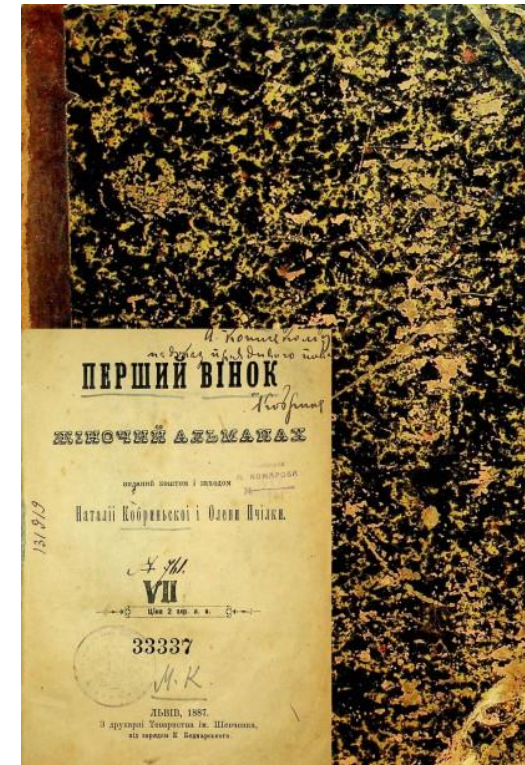
Однак на цьому етапі ще не була сформована думка про необхідність існування окремих жіночих організацій, які захищали б специфічно жіночі інтереси

Христина Алчевська, українська педагогиня, організаторка народної освіти, та першої у Харкові жіночої недільної школи

У Західній Україні першою жіночою організацією стало засноване 1884 у м. Станіслав (нині Івано-Франківськ) «Товариство руських женщин».

У 1887 р. Н. Кобринська разом з Оленою Пчілкою видала альманах українок обабіч р. Збруч «Перший вінок».

Другий етап жіночого руху - 90-ті роки XIX століття - 1908 р.

Гаслом періоду стало : “Свобода, рівність всіх перед законом, без різниці статі”, яке визначило боротьбу жінок за виборчі права.

Етап розпочався 90-ми роками XIX століття, коли відбулася зміна курсу жіночого руху та завершився Першим Всеросійським жіночим з'їздом, який став моментом остаточного розмежування двох течій в жіночому русі: ліберально-демократичної та соціал-демократичної.

- в 90- х роках, поряд з благодійними та професійними організаціями, формувалися жіночі товариства громадсько-політичного та морально-етичного спрямування

Другий етап жіночого руху - 90-ті роки ХІХ століття - 1908 р

- Жіночий рух став характеризуватися політизацією та диференціацією.

Жіночий рух: різні напрями: «рівноправки», соціал-демократки, анархістки, члени політичних партій

Найбільш політизованою організацією була *Спілка Рівноправності Жінок (СРЖ)*, відділи якої працювали в дев'яти містах Наддніпрянщини. В своїй діяльності СРЖ надзвичайно вдало поєднувала як боротьбу за інтереси жінок так і за національні інтереси. Таке поєднання інтересів найбільш вдало реалізувалося в діяльності Полтавського відділу Спілки Рівноправності Жінок, яку очолювала Олена Пчілка

Жіночі громадські організації кін XIX- поч. XX ст.

Катеринославська губернія

- Жіночий гурток “Просвіти”
- Катеринославський відділ Ліги Рівноправності Жінок
- Катеринославський відділ Спілки Рівноправності Жінок
- Катеринославське товариство взаємодопомоги працюючих жінок
- Община сестер жалібниць міста Катеринослава
- Олександрівський відділ Спілки Рівноправності Жінок
- Товариство взаємодопомоги фельдшерів і фельдшериць в Катеринославі

Київська губернія

Жіноча громада

Жіночі гуртки Олени Доброграєвої(1883-1888)

Жіночий гурток Київських Вищих жіночих курсів (1888-1890)

Жіночий комітет єврейських дитячих садків

Жіночий робітничий гурток Раїси Страж

Жіночий комітет Борисо-Глібського братства

Жіноче товариство Вищих жіночих курсів

Жіноче товариство боротьби із злоякісними пухлинами

Зозівська спілка швачок

Київська ліга захисту дітей

Київське Загальне Жіноче зібрання

Київське жіноче товариство взаємодопомоги

Київське товариство взаємодопомоги акушерок і фельдшериць

Київське товариство взаємодопомоги повивальних бабок і фельдшериць

Київське товариство взаємодопомоги працюючих жінок

Київське товариство народних дитячих садків

Київське товариство сприяння вихованню і захисту дітей

Київське товариство трудової допомоги для інтелігентних жінок

Київський Жіночий Клуб Київський відділ Ліги Рівнопр;авності жінок;

Київський відділ Спілки Рівноправності Жінок

Лук'янівське жіноче опікунство про бідних при церкві св. Федора

Марийська община сестер жалібниць Товариства Червоного Хреста;

Старобельська община всіх уболіваючих;

Товариство денних притулків для дітей робітничого класу

Товариство жінок польок

Товариство колишніх вихованок комерційного училища Л.Н. Володкевич;

Товариство руських господинь

Жіночий з'їзд, який відбувся з 10 по 16 грудня 1908 року

Жінки України працювали у всіх секціях та
пленарних засіданнях,

виступили з 10 доповідями,

обиралися головами пленарних засідань,
секцій,

активну участь приймали в дискусіях,
вносили пропозиції, які були підтримані
учасницями з'їзду та увійшли в документи

Третій етап жіночого руху Наддніпрянської України - 1908 - 1914 рр.

- Початок третього етапу характеризувався деяким спадом активності жіночих організацій, що пояснювалося наступом загальної реакції в країні та репресіями.
- З 1909 року знову стало відчутним поживлення діяльності жінок, виникали організації нового типу - Жіночі Клуби
- Виникає ідейна боротьба між ліберально-демократичною та соціал-демократичною течіями жіночого руху
- Період позначився виходом жіночих видань - "Женский альманах (Одеса, 1901), "Женская мысль" (Київ, 1909-1910 рр.), "Женская политическая газета" (Одеса, 1912р.).

Четвертий етап жіночого руху розпочався в 1914 році і завершився лютневими подіями

1917 рр.

На зміст діяльності жіночих організацій різних типів суттєвий вплив зробила перша світова війна.

Більшість з них підпорядкували свою роботу потребам фронту. Отримав поширення рух сестержалібниць, жіночі організації створювали різноманітні курси для їх підготовки.

Силами жінок засновувалися притулки для біженців, дитячі садки, їдальні, безкоштовно надавалася допомога солдаткам

Українська революція 1917–1921 років

Більшість жіночих організацій підтримали революційні події від самого початку — після зречення імператора Миколи II у лютому 1917 року

1 квітня (19 березня за ст. ст.) 1917 - масова маніфестація за права жінок (понад 40 000)

Державна Дума внесла поправку у свій маніфест — про виборчі права «без різниці статі»

«Жіноче питання» та УЦР

З. Мірна

С. Русова

- В УЦР жінки становили тільки 3,2 % від загальної кількості депутатів.
- Але! Для порівняння: у Верховній Раді І скликання незалежної України жінок було 2,5 % (12 із 475 депутатів),
- Від початку в Центральній Раді зі 115 депутатів було 11 жінок, серед них Марія Грушевська-Вояківська, Софія Русова, Зінаїда Мірна, Людмила Старицька-Черняхівська. Зі зростанням чисельності УЦР збільшилося і представництво в ній депутаток — до 21 особи. До складу Малої Ради (первісно 20 осіб), виконавчого органу УЦР, входило троє жінок — Валерія О'Коннор-Вілінська, Зінаїда Мірна і Людмила Старицька-Черняхівська.

В параграфі 11 Конституції вже незалежної УНР (в її основу було покладено проєкт Основного Закону авторства Грушевського 1905 року) зазначалося: «Ніякої різниці в правах і обов'язках між чоловіком і жінкою право УНР не знає»

УРСРР/УРСР: заміна жіночої емансипації політикою з «вирішення жіночого питання»

- У 1919 за рішенням ЦК РКП(б) в УСРР почали створюватися жінвідділи, які у своїй діяльності в першу чергу провадили комуністичну агітацію серед жінок, боролися з безграмотністю і провідною метою мали формування «нової радянської жінки»
- Жінки в УСРР–УРСР завжди мали певну кількість місць у місцевих та центральних представницьких органах влади.
- Разом з тим, хоча жінки за радянської влади й могли здобути найрізноманітніші професії, однак лише окремим з них вдавалося посісти керівні посади.

Західна Україна

Гендер в деталях: У порівняно демократичній (принаймні до середини 1930-х років) Польщі українки мали змогу далі боротися за свою емансипацію.

Жіночих організацій тут існувало чимало, а найвпливовішою і найчисельнішою став Союз українок, який на піку своєї діяльності нараховував 60 тисяч членкинь. Зрозуміло, що при такій великій кількості СУ об'єднував жінок різних політичних уподобань. Та все-таки керманьчки організації, зокрема найвідоміша її очільниця Мілена Рудницька, прагнули, щоб СУ стояла на позиціях ідейного фемруху і демократичних цінностей.

До зростання Союзу українок спричинився скликаний ним 1934 у Станиславові Український Жіночий Конгрес (у 50-ліття заснування першого жіночого товариства), в якому взяли участь представниці всього українського організованого жіноцтва. На конгресі виникла думка створити "Світовий союз українок", який став би центральним для всіх українських жіночих організацій, що й здійснено на з'їзді у Львові 1937, але через воєнні події розгорнути працю не вдалося

**Розподіл народних депутатів Верховної Ради України
всіх скликань за статтю**

Скликання. Дата проведення виборів	Загальна чисельність депутатів				Співвідношення жінок і чоловіків
	Жінок		Чоловіків		
	Осіб	%	Осіб	%	
I скликання (1938 – 1947 рр.) /вибори 26 червня 1938 р./	99	24,8	301	75,2	1 : 3
II скликання (1947 – 1951 рр.) /вибори 9 лютого 1947 р./	112	27,0	303	73,0	1 : 2,7
III скликання (1951 – 1955 рр.) /вибори 25 лютого 1951 р./	132	31,4	289	68,6	1 : 2,2
IV скликання (1955 – 1959 рр.) /вибори 27 лютого 1955 р./	150	34,5	285	65,5	1 : 1,9
V скликання (1959 – 1963 рр.) /вибори 1 березня 1959 р./	155	33,9	302	66,1	1 : 1,9
VI скликання (1963 – 1967 рр.) /вибори 3 березня 1963 р./	160	34,1	309	65,9	1 : 1,9
VII скликання (1967 – 1971 рр.) /вибори 12 березня 1967 р./	160	34,1	309	65,9	1 : 1,9
VIII скликання (1971 – 1975 рр.) /вибори 13 червня 1971 р./	168	34,7	316	65,3	1 : 1,9
IX скликання (1975 – 1980 рр.) /вибори 15 червня 1975 р./	201	35,3	369	64,7	1 : 1,8
X скликання (1980 – 1985 рр.) /вибори 24 лютого 1980 р./	234	36,0	416	64,0	1 : 1,8
XI скликання (1985 – 1990 рр.) /вибори 24 лютого 1985 р./	234	36,0	416	64,0	1 : 1,8
I скликання (1990 – 1994 рр.) /вибори 15 травня 1990 р./	13	3,0	421	97,0	1 : 32
II скликання (1994 – 1998 рр.) /вибори 11 травня 1994 р./	19	5,7	316	94,3	1 : 17
III скликання (1998 – 2002 рр.) /вибори 29 березня 1998 р./	35	8,1	395	91,9	1 : 11,3
IV скликання /вибори 31 березня 2002 р./	23	5,1	427	94,9	1 : 18,6

Жінки у державному
управлінні: протиріччя
перших десятирічь
незалежності

Умови політичної активності

- Перший рік незалежності - морально-психологічний підйом населення України
- 1992-1994 рр. - спад політичної активності. Чинники: різке падіння виробництва, інфляція, зниження рівня життя населення, широко поширена корупція України

1994 р. : вибори в ВРУ з 450
місць заповнено 394!

Жіноча активність...

Верховна Рада України 1994-1998 р.

17 (19) Депутаток

- 3- КПУ,
- 2- соціалістів,
- 2 - до аграрної фракції
- 1 - Рух (Народний рух за відродження України
- Інші - центристські фракції

Кабінет Міністрів: заступників міністрів близько 270 і лише шість жінок. Міністерок - жодної.

97 відсотків жінок не належали до жодної політичної партії, організації

Н. Вітренко

У травні 1996 року заснувала прогресивну Соціалістичну партію, яка відстоювала «справжні ленінські принципи».

Жіноча активність

Між 1989 і 1991 роками жінки вперше за довгий час з'явилися на політичній сцені України не як статистичний масив, а як діючі акторки.

Жіночі організації стали тими низовими формуваннями, де вперше можна було говорити про політичну опозицію до комуністичного режиму, загрози екологічній ситуації, і про один із найвищих у світі показників абортів

Поява гендерної проблематики:

Були засновані перші центри гендерних досліджень і перші гендерні дослідження проведено в галузі соціології. На телебаченні і радіо перш транслювали програми про західний фемінізм, насильство в сім'ї.

Але! Стають очевидними різниці між жінками різних соціальних груп

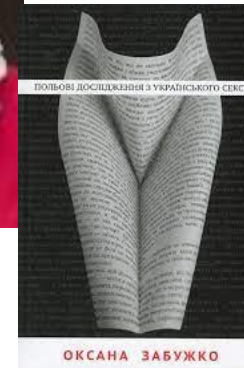
В. Агеєва

С. Павличко

О. Забужко

ОКСАНА ЗАБУЖКО

Кінець 1990-х: маскулінізація суспільно-політичного простору

- «Реінкарнація» суспільної думки про правильність, сакральність традиційного призначення жінки.
- Згортання гендерної політики.

У президентській кампанії червня 1994 року Леонід Кравчук, який балотувався на переобрання, зустрівся з жінками лише в ніч перед голосуванням.

Навесні 1995 року відбулася Національна конференція жіночих організацій. Національний комітет очолив віце-прем'єр Іван Курас, який також очолював українську делегацію на жіночій конференції в Пекіні.

Напередодні його виїзду до Пекіна, він дав інтерв'ю журналу Women, де вказав, що під керівництвом в Національного комітету розроблялися дві програми: «Сім'я планування» та «Діти України». Питання прав жінок або про дискримінацію жінок в інтерв'ю не згадувалося.

ЗМІ: ФОРМУВАННЯ СТЕРЕОТИПІВ

- Перший – жінка як ікона (дружина, мати, опора родини та країни, національної святині та рідного вогнища).
- Другий стереотип - це гламурна жінка